

Inventering av biotoper för kungsfiskare, strömstare och fladdermöss vid Saxån och Braån 1999

Roine Strandberg

För att avgöra vilka biotoper längs Saxån som är av värde för kungsfiskare, strömstare och fladdermöss har under juli månad 1999 en inventering genomförts av Roine Strandberg och Mattias Olsson.

Kungsfiskare

Kungsfiskaren är en art vars populationstorlek i Sverige och Skåne är mycket varierande med kalla och varma vinterförhållanden. Efter en ovanligt hård vinter kan i stort sett hela det svenska beståndet vara utslaget, medans några varmare vintrar gör att arten återfinns i de flesta lämpliga vattendrag. De hårda vintrarna 95-96 och 96-97 medförde att kungsfiskarpopulationen i Skåne sjönk från minst 8-12 par -95 till 1 par -97. Den mildare vintern 97-98 medförde att det under efterföljande sommar gjordes observationer av arten på 5 lokaler i Skåne, dock kunde ingen häckning konstateras (Fisk 1995-1998). Saxån har som vattendrag ett utseende som mycket väl kan passa kungsfiskaren, och om ökningen av arten håller i sig finns det stora chanser att den kommer att häcka vid ån.

Häckningsbiotop

Kungsfiskaren häckar vid klara, fiskrika vattendrag. Den bygger boet i strandbrinkar och mer ovanligt även i sandtag. Arten är störningskänslig och för ett mycket undanskynt leverne under häckningstid.

Metodik

Hela åsystemen har inventerats för att finna lämpliga strandbrinkar som kan tänkas passa för kungsfiskare. Prioriteten för tänkbara häckplatser har bedömts enligt 3 kategorier; 1 = strandbrink med skyddande vegetation i ostört läge, 2 = strandbrink i ostört läge med föga skyddande vegetation och 3 = strandbrink i stört läge med eller utan skyddande vegetation.

Resultat

Längs Saxån finns flera åsträckor som utseendemässigt lämpar sig för kungsfiskare. Uppströms Trollenäs är ån alldeles för liten och dikesbetonad för att hysa arten. Inom de olika kategorierna har följande åsträckor bedömts tillhöra;

Kategori 1

Gissleberga kvarn till vägbron vid Annelöv

Längs sträckningen kantas ån i huvudsak av betade hagar med stort inslag av busk- och trädvegetation längs stränderna. Strandbrinkarna är ofta branta och fria från vegetation, vilket tyder på årlig erosion. Dessutom är ån svåråtkomlig, vilket minskar störningsfrekvensen. De allra bästa brinkarna ligger ca 500m till 1500 m uppströms vägbron vid Annelöv. Backsvala har häckat i en av de mer öppret liggande strandbrinkarna.

Järnvägsbron vid Dösjebro till Furunäs

Nära nog hela sträckan är kantad av al och sälg, samt gott om videsnår och annan vegetation. Strandbrinkarna är i huvudsak väleroderade och branta. Viss störning av järnvägen, men detta rör bara en liten sträcka. De överhängande grenverken ger gott om utkiksplatser för födosök.

Kategori 3

Västra Trollenäs

Från vägbron i Trollenäs till landsvägsbron (väg 17) rinner Saxån fram i en välskyddad sträckning med mycket större lövträd och buskvegetation. Viss störning från idrottsplats vid östra delen av sträckningen och inga riktigt bra strandbrinkar, gör att sträckan hamnar under kategori 3.

Reslövs kyrka till Marieholms idrottsplats

Åsträckan går alldeles söder om samhället och är därför av mindre intresse. Strax öster om vägbron vid Reslövs kyrka finns dock några skyddade brinkar som eventuellt skulle kunna hysa kungsfiskare.

Vägbron vid Annelöv till Dösjebro

Gott om lämpliga strandbrinkar med god erosion, föga skyddande växtlighet. Hela sträckan dock med hög störningsfrekvens från bilväg, järnväg och samhälle.

Övrigt

Sträckningen från Furunäs och ner till Lundåkrabukten, hyser inga direkt lämpliga häckningsplatser för kungsfiskare (avsaknad av bra sandbrinkar, för öppet och hög störningsfrekvens). För födosök har däremot hela sträckningen ett passande utseende. Den rika fisktillgången gör att det även under icke häckningssäsong borde vara ett utmärkt tillhåll för arten.

Längs Braån har följande åsträckor bedömts tillhöra;

Kategori 1

Ingelstorp

Åsträckningen ca 1 km nedströms till ca 2 km uppströms vägbron har bra strandbrinkar och mycket skyddande vegetation. Däremot börjar åsträckningen norr om bron växa igen lite väl kraftigt.

Norra Möinge till Asmundtorps hembygdsgård

Från vägbron vid Norra Möinge fram till snårskogen några hundra meter väster om hembygdsgården är det ganska ostört. Här finns flera fina strandbrinkar och ordentligt med skyddande videbuskage och större lövträd.

Kategori 2

Asmundtorps reningsverk till utloppet i Saxån

I stort sätt hela sträckan löper genom betesmarker och har föga skyddande vegetation, förutom en kortare sträcka vid Munkebäck (där det däremot är högre störningsfrekvens). Den nedre sträckningen vid Österfälad har gott om fina, fast kanske lite väl låga, strandbrinkar som är väleroderade. Det är fullt möjligt att åsträckan kan hålla kungsfiskare trots att den är oskyddad, enstaka buskage kan duga för att gömma boet, då störningsfrekvensen får anses vara ringa.

Övrigt

De övriga delarna av Braån är antingen igenväxta i för stor utsträckning eller rinner fram genom åkermark med föga tilltalande strandbrinkar.

Diskussion

Eftersom kungsfiskaren är mycket tillbakadragen under häckningstid, får det anses att endast de fyra potentiella häckningsplatserna inom kategori 1 är av större intresse; Gissleberga kvarn till Annelöv, Järnvägsbron vid Dösjebro till Furunäs i Saxån, Norra Möinge till Hembygdsgården, Asmundtorp samt Österfälad vid Braån.

Vid en större populationsexpansion, efter en rad gynnsamma vintrar, kan även någon av övriga kategoriserade åsträckor komma att hysa arten. Detta är dock ytterst tveksamt då det förefaller att vara normalt med stränga vintrar som decimerar stammen med jämna mellanrum. Dock kan detta inträffa något enstaka år.

Som det ser ut idag håller arten på att öka igen efter populationskraschen 95-97, och om de milda vintrarna håller i sig vore det intressant med en uppföljande inventering inom ett par års tid.

Åtgärdsförslag

För att kungsfiskaren skall ha utrymme för reproducering inom Braåns och Saxåns flöden, är det av stor vikt att de intressanta åsträckningarna lämnas till fri utveckling. Detta innebär att åarna måste få meandra fritt i landskapet och den viktiga stranderosionen av de branta sandiga brinkarna sker naturligt. Längs de partier som rinner genom öppet jordbrukslandskap där den brukade marken går ända in på åstranden, bör skyddszoner med träd- och buskridåer anläggas för att ytterligare öka förutsättningarna för arten i området. Detta medför naturligtvis att en mängd andra fåglar och djur får en välbehövlig fristad i den hårt utnyttjade miljön.

Strömstare

Populationen i Skåne har uppskattats till 25 par, trots att antalet rapporterade häckningar/häckningsförsök under 90-talet legat på ca 6-10 per år. Strömstaren hade ett bra häckningsår i Skåne 1998 med 9 kända, lyckade häckningar. Arten har i huvudsak sitt utbredningsområde i norra och östra Skåne, och endast några enstaka par är kända från västra Skåne. I Saxån har strömstare, med visshet, häckat vid Trollenäs sedan 1996. I övrigt hittades en ny lokal i Råån, vid Bälteberga, under 1998 (FiSk 1990-1998). Inga regelrätta inventeringar har genomförts längs Saxån, varför det är möjligt att arten förekommer/har förekommit med fler par.

Häckningsbiotop

Strömstaren häckar vid starkt strömmande åar och intill forsar. Boet placeras oftast svårtillgängligt på en avsatts intill det strömmande vattnet eller under gamla broar. Efter avslutad häckning kan fåglarna röra sig långt från häckningsplatsen.

Metodik

Samtliga åsträckor med strömmande vatten längs Saxån har besökts, och möjligheterna för strömstare att häcka undersökts. Lämpliga häckningsplatser har ansetts vara där det finns utrymmen som passar för boplaceringen, avsatts eller bro med passande skrymslen, och snar närhet till strömmande vatten.

Resultat

Längs Saxån finns endast tre platser som skulle kunna hålla arten som häckfågel;

Dammutloppet vid Läppan, Trolleholm

En konstgjord damm med kraftigt fall ner till en strömmande åsträcka. En strömstareholk finns uppsatt under vägbron, men är för tillfället obebodd. Under besöket noterades att det låga sommarvattenståndet gör att åsträckningen nedströms dammen endast lämpar sig för födosök under våren, vilket omöjliggör annat en tidiga vårhäckningar.

Trollenäs

Nedströms de två fördämningarna väster Trollenäs slott, är sträckan nästan ända ner till vägbron strömmande. De stenlagda strandkanterna ger bra boplatser för strömstare, men även här är det förmodligen endast tal om tidiga vårhäckningar. Dvs lägre vattenstånd och högre störningsfrekvens under sommaren. Biflödet till Saxån som rinner söder om slottet har däremot en fin åsträckning. Från slottet och uppströms ca 200 m finns här en hyfsat strid ström som, vad jag förstår, är den plats där strömstare häckat sedan 1996.

Gissleberga kvarn

Alldeles norr om vägbron och uppströms ca 80-100 m är ån starkt strömmande. Det finns en stenlagd strandsträcka på norra sidan med gott om lämpliga boplatser för strömstare.

Vid Braån finns inga lämpliga strömstarelokaler överhuvudtaget.

Diskussion

Det finns alltså endast tre lokaler längs Saxån som är lämpliga för strömstararna. Vid Trollenäs häckar som sagt redan ett par och förhoppningsvis kommer det att vara så även i framtiden. Mig veterligen har arten inte häckat på någon av de andra lokalerna. Både Trollenäs och Gissleberga kvarn är även bra övervintringsplatser, eftersom ån är öppen strömmande där året runt.

Åtgärdsförslag

För att öka möjligheterna för strömstararna att hitta bosättningar, vore det lämpligt med uppsättning av holkar. För råd och tips om utformning och placering, kan Skånes Ornitologiska Förening kontaktas.

Fladdermöss

Fladdermössen är i behov av håligheter för att tillbringa dagen och som yngelplatser, t ex i gamla lövträd som almar och ekar, i husens vindsutrymmen, under träpaneler och takpannor, gamla obebodda gårdar, vattenmöllor, och under stenbroar. Vintertid söker sig de flesta till grottor, kyrkvindar och likartade ostörda utrymmen där temperaturen håller sig en bit över fryspunkten hela dvaloperioden. En rad fladdermöss födosöker gärna vid eller i närheten av vattendrag, där insektstillgången är stor. Där vattendragen kantas av lövskog eller rik parkmiljö, beteshagar eller näringsrika kärrpartier är förekomsten ofta rikare.

Metodik

Efter noggranna kartstudier har biotoper som verkat vara lämpliga för fladdermössen undersökts i fält. Framförallt har lämpliga sov och yngelplatser eftersökts.

Resultat

Saxån

Följande lokaler är av större betydelse som yngelplatser och/eller för födosökande fladdermöss;

Trolleholm

Slottet och dess tillhörande äldre byggnader bör ha gott om lämpliga yngelplatser. Dammen nedströms slottet lämpar sig bra för födosök, och där finns även en del större träd med håligheter som kan fungera som yngelplatser. Även bron vid dammens utlopp kan åtminstone fungera som sovplats.

Trollenäs

Förutom slottet finns en hel del stora ekar och lindar med håligheter som kan lämpa sig som yngelplatser. Hela slottsparken med omgivande åsystem är mycket goda jaktmarker för fladdermössen.

Marieholm

Den gamla fabrikslokalen som ligger intill ån bör ha en hel del kryp in för reproducering. Själva åsträckan är inte särskilt speciell, utan fladdermössen hittar bättre jaktmarker i trädgårdarna i samhället.

Gissleberga kvarn

Den stora industribyggnaden kan lämpa sig som yngelplats. Den äldre av vägbroarna ligger tyvärr lite för nära den nya för att lämpa sig för fladdermöss (hög störningsfrekvens). Goda jaktmarker återfinns alldeles öster om bron runt skogsdungen och vid dammen, samt även i hagmarkerna längs ån vidare nedströms.

Ålstorps mölla

Ladugårdsbyggnaderna kan fungera som yngelplatser och den lummiga skogsdungen i anslutning till ån, ger god insektstillgång och bra jaktmarker.

Saxtorp

Vid gården öster om landsvägen, ca 400 m norr om Saxtorps kyrka, finns möjligheter för fladdermössen att hitta yngelplatser. Den högvuxna skogsdungen intill ån och det lilla vattenfallet är bra jaktmarker.

Braån

Bra yngellokalerna och intressanta jaktmarker har noterats vid följande platser;

Dammarna vid Ingelstorp

Ser ut att vara utmärkta jaktmarker. Närmsta tänkbara yngelplatser återfinns vid Ingelstorps gård och Östra Karlsnäs gård.

Billeberga

Åsträckningen mellan Billeberga kyrka och Norra Möinge har fina jaktmarker med intilliggande mindre dammar och hagmarker, samt trädgårdar vid kyrkogården. Kyrkan och äldre hus i åns närhet är tänkbara yngelplatser, dock ej av högre klass.

Norra Möinge

Verkstadslokalerna öster om den skarpa nordriktade hästkosvängen, har gott om håligheter och tänkbara sovplatser. Buller från maskiner och övrigt pågående arbete i lokalerna, kan dock vara lite väl stressande för yngelkolonier.

Hembydsgården, Asmundtorp

Här finns flera gamla träd med håligheter som kan passa som yngelplatser. Den öppnare ådelen väster om bron är en lämplig födosöksplats, liksom dungen ca 500 m nedströms bron.

Tågerup

Den stora skogsdungen samt Tågerups gård är av intresse för fladdermössen. Avsaknaden av likartade större skogsområden i området, gör att tillgången på föda bör vara extra god. Även hagmarkerna vid Österfälad bör vara bra jaktmarker. Gården har gott om kryp in som kan fungera som yngelplatser.

Diskussion

Där åarna har större klarvattenytor har fladdermössen bra möjligheter att jaga, framförallt vid dammarna vid Trolleholm, Trollenäs och Gissleberga kvarn i Saxån.

Dessa tre lokaler är även de som hyser de bästa yngelplatserna och får därför anses vara de intressantaste längs åsystemen.

Åtgärdsförslag

Det är viktigt att det finns gott om håligheter och skrymman, samt bra jaktmarker för att fladdermössen skall kunna föda upp sina ungar. Därför är det av stor betydelse att låta stora urholkade och ihåliga träd stå kvar, även om de anses vara döda eller döende. Att låta hus och gårdar ha lite öppna springor och håligheter är även det av betydelse.

Litteraturförteckning

- Bjärvall, A., Ullström, S., 1985. Däggdjur, Alla Europas arter. Wahlström & Widstrand.
De Jong, J. Skåda fladdermöss. Fåglar i Uppland. Årg 21: 67-78.
Fåglar i Skåne 1995-1997 (årliga sammanställningar av fågeliakttagelser gjorda i Skåne). Anser suppl. 39-40, 41. Lund.
Fåglar i Skåne 1998 (sammanställning av fågeliakttagelser gjorda i Skåne). Anser suppl. Lund. (Förhandsupplaga)
Gerell, R., 1987. Handledning för studier av fladdermöss. Lund.
Jönsson, P E., 1995. Hotade och sällsynta fåglar i Skåne - en regional "rödlista". Anser 34: 245-264.
Lantmäteriet, 1988. Gula kartan. SGV, Gävle.
Peper, G., 1999. Föredrag om fladdermöss. Muntlig referens.